

Ljudobservatorium Nord

oktober 2003

<http://www.ljudobservatoriumnord.org/>

Recension: Mikael Strömberg, Kulturjournalist Aftonbladet, tonsättare

Alternativ till bullerplanken

I sin avhandling Noise Design - Architectural Modelling and the Aesthetics of Urban Acoustic Space, utgiven på Bo Ejeby Förlag - närmar sig Björn Hellström ämnet ljud både från en musikers och arkitekts ståndpunkt. Det är ett pionjärarbete med en imponerande reserach och flera konstnärliga empiriska arbeten som ligger till grund för, vad man skulle kunna kalla en verktygslåda för ljud i offentlig miljö.

I filmen Tokyo noise av Kristian Petri som nyligen visades i SVT får stadsbruset plötsligt en musikalisk mening. Bruset blir ett ledmotiv som framgångsrikt kan beskriva vad Tokyo ÄR och hur Tokyo känns långt in i mörket. När 12 miljoner människor ska samsas på ett litet område, så långt ifrån natur vi förväntas komma, ersätter nämligen det skära och vita bruset vinden och havet. Ett slags design, på ofrivilligt sätt. Och möjligen har Tokyoborna hittat en ny, selektivt lyssnarteknik för att orientera sig i bruset.

Brus, ljud, noise, akustiskt spill behöver inte vara störande och farligt. Det kan vara rikt och utvecklande. Byggnader, platser, privata rum, skulle på så sätt bli mindre monotona. Denne Noise Designer som Hellström efterlyser liknar den Stadstonsättare jag själv har efterlyst. En i och för sig omöjlig mix av arkitekt och stadsplanerare som också är sociolog, psykolog, politiker, kulturvetare, ekolog, konstnär, musiker, akustiker, audiolog...

Under 1900-talet har synen på ljud förändrats radikalt. Och mycket tack vare en rad tonsättare som och flyttat ut musiken till andra begreppsvärldar. Russolo och bullerorkestern. Xenakis och arkitekturen. Stockhausen och hans klingande Weltparlament Varése och det organiserade ljudet. Schaefer och ljudlandskapet. Men för Hellström är det två tonsättare som betyder mer än andra. Först fransmannen Pierre Schaeffer, som i arbetet med "den konkreta musiken" lade grunden för lyssnandets olika nivåer, ljudobjekten, reducerat lyssnande och perceptionsrelationer mellan "objektet" och "strukturen". Hos Schaeffer handlar en komposition i lika hög grad om lyssnandets konst som om musik.

Och förstås John Cage som vänt på linsen och gjort medborgaren till konstnär: "Wherever we are, what we hear is mostly noise. When we ignore it, it disturbs us. When we listen to it, we find it fascinating".

Hellström menar att ljuden ger en tydlig identitet åt miljön och situationen som sådan. Hela tillvaro består av sådana ljudrum, från buller och hela skalan till musik. Ibland befinner vi oss mitt-i-mellan och är inte riktigt medvetna om det är ljud eller musik. Ett centralt begrepp är metabolic som här betyder rörelseenergi, ljudets kontinuitet, där vi uppfattar helheter men inte beståndsdelarna. Till exempel kan vi både lyssna till, höra, uppfatta och förstå stadens genomfartsled men inte vilka bilmärken och motorer och däckstyper som genererar ljuden. Vi tycks leva under trycket av en teknisk-imaginär förbannelse där vi tror oss veta varför saker och ting låter som de gör. Men egentligen är meningen med ljudet fullständigt obekant.

Uppenbarligen lyssnar vi på olika sätt till olika saker, och det finns mycket som tyder på att inte bara individer utan också hela samhällen och kulturer lyssnar på olika sätt. Till exempel är det stora skillnader mellan vad man kallar fokuserat- och perifert lyssnande. Varför koncentrerar vi oss på olika ljud medan vi knappt lägger märke till andra? Filtreras vissa ljud bort eller framstår de som alltför obetydliga? Hur viktiga är ljuden för upplevelsen av en plats, en kultur, en tidsålder? Och oavsett de risker som apparatsamhället medför; hur påverkas vi psykiskt, socialt av dess (metaboliska) förändringar?

Poängen är att allt har med ljud att göra - och de förökar sig till och med snabbare än mänskligheten.

Räds inte det faktum att det bitvis är en motsträvig text. För när man väl är inne i Hellströms studier av "akusmatisk perception", "metaboliska effekter", "ubiquity", "synecdoche" och "schizophonia ger det insikter som sträcker sig betydligt längre än till Kungliga Tekniska Högskolans korridorer.

Mikael Strömberg